

KASPEROVÁ, Dana: Výchova a vzdelávaní průmyslového člověka v kontextu vývoje firmy Baťa v meziválečném Zlíne

Liberec: Technická univerzita, 2014. 162 s. ISBN 978-80-7494-176-4

Problematika fenoménu firmy Baťa a jej protagonistov – Tomáša Baťu a jeho nevlastného brata Jana Antonína Baťu, začala byť predmetom záujmu odborníkov z jednotlivých vedných oblastí ihneď po r. 1989. Išlo však zväčša o prvoplánové diela deskriptívneho charakteru, nesúce často subjektívne názory autora. Bolo to spôsobené tým, že v období socializmu baťovský fenomén nemohol byť objektívne analyzovaný a kriticky prehodnotený. Z tohto dôvodu vítam snahu mladej historičky pedagogiky Dany Kasperovej a jej pokus analyzovať výchovu a vzdelávanie vo firme Baťa v medzivojnovom Zlíne. Zvlášť oceňujem, že uvedený fenomén sleduje v optike širšieho sociologického a sociálneho kontextu a rekonštruuje ho vychádzajúc z vlastných archívnych bádání.

D. Kasperová „osadila“ sledovanú problematiku do všeobecnejších koncepčných východísk až po konkrétne analýzy nosných prvkov baťovského vzdelávania a výchovy. Výchovu a vzdelávanie vo firme Bata analyzuje z hľadiska teórie prvej a druhej moderny U. Becka a teórie reflexívnej moderny A. Giddensa. Prikláňa sa k názoru, že Baťov systém vzdelávania a starostlivosti o zamestnancov možno interpretovať v rámci teórie tzv. prvej moderny. Poukazuje tiež na súvislosť modernizácie a medzivojnového konceptu racionalizácie, ktorý sa prvotne profiloval ako ekonomický koncept a až neskôr prenikol aj do oblasti spoločenských vied (v českom prostredí bol zastúpený najmä laboretizmom V. Verunáča). Autorka poukazuje na viaceré spoločné prvky racionalizácie a laboretizmu a odhaľuje tiež ich spoločnú snahu o reformu spoločnosti a človeka. Z môjho pohľadu ide o vydarený teoretický diskurz, ktorý analyzuje sledovaný fenomén interdisciplinárne, s akcentom na vedy o spoločnosti, čo v doterajšej odbornej literatúre chýba.

V ďalšej časti publikácie (2. až 4. kapitola), sa autorka venuje rekonštrukcii výchovy a vzdelávania vo firme Baťa, ktorej cieľom bola výchova tzv. priemyselného človeka. Zvlášť upozorňuje na význam *osobného oddelenia*, ktoré predstavovalo mozog i srdce v starostlivosti o zamestnancov. Dôležitý bol jednak výber zamestnancov, o ktorom bližšie píše v tretej kapitole a následne rôzne formy výchovy a vzdelávania, ktorým sa venuje v štvrtej kapitole. Zaoberá sa aj významom psychotechniky a jej rozvojom v medzivojnovom Česku. Práve psychotechnika poskytovala kritériá a prostriedky pre výber vhodných zamestnancov vo firme Baťa. Z konkrétnych inštitúcií, v ktorých sa pripravovali a vzdelávali mladí ľudia pre firmu Baťa, mala kľúčové miesto *Baťova škola práce*. Výchovno-vzdelávaciu činnosť

v baťovských vzdelávacích inštitúciách sa autorka pokúsila zrekonštruovať na základe množstva archívnych prameňov.

Orientáciu v práci pre čitateľa zjednodušuje vecný a menný register. Osobitne oceňujem zaradenie bohatej fotodokumentácie, ktorá kvalitný text robí ešte zaujímavejším. Práca je ošetrená a pre lepšie porozumenie textu doplnená bohatým poznámkovým aparátom (obsahuje 116 poznámok pod čiarou).

Monografia D. Kasperovej je zaujímavým čítaním. Ide o premyslené dielo, ktoré reflektuje problematiku výchovy a vzdelávania vo firme Baťa v optike širších teoretických východísk v medzivojnovom období. Autorka poukázala na viaceré zaujímavé súvislosti, napr. prepojenie príhodovskej racionalizácie výchovy s laboretizmom Václava Verunáča, ktorým chcel zreformovať medzivojnovú spoločnosť na spoločnosť sociálne spravodlivú. Treba tiež zdôrazniť, že autorka vychádza z bohatého množstva archívnych prameňov, čo zvyrazňuje hodnotu publikácie. Čo sa týka fenoménu batizmu, vzhľadom na dosiahnuté výsledky ide o úspešný projekt, na strane druhej treba vidieť aj spôsoby a prostriedky realizácie tohto konceptu, ktoré pripomínajú sociálne laboratórium totalitných a autoritárskych režimov. Sama autorka poukazuje na túto kontroverziu v svojom *Resumé*: „Zlín je čten jako mimořádný (a mimořádně úspěšný) příklad nejen modernizace urbánního městského celku, ale především jako kontroverzní pokus o sociální reformu společnosti na základě modernizace výroby, kde otázky výchovy a vzdělávání člověka sehrály velmi podstatnou roli.“ Otázkou ostáva, kam by sa tento projekt, nebyť politických okolností 2. svetovej vojny a nástupu socializmu, „posunul“(?)

Blanka Kudláčová
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, Trnava